

Chepurna H. L. The problem of person's self-identity in the narrative approach

The article deals with theoretical analysis of person's self-identity within the narrative psychology. Contemporary researchers define self-presentation as one of the fundamental concepts of social psychology. It cannot be restricted to manipulative activities for the sake of creation of the desired impression, and narrative approach is one of the priorities in modern self-presentation studies. Theoretical analysis of this issue has shown that a narrative is the main component of social interaction, it serves as the transfer of social knowledge. Narrative has the function of individual's self-presentation, self-disclosure, self-declaration and statement of values, attitudes, beliefs. Within the narrative approach, self-presentation is perceived not only as the management of impressions, but also as a process of constructing the identity of the subject. Constructed in the process of interaction, the identity bears reflection of cultural and social norms and reflects the subjective view of the individual on his or her own story. Therefore, there happens solving the conflicts, reconciliation between the public and personal I. Thus, it was concluded that the phenomenon of self-presentation acquires a new interpretation in the context of narrative psychology. At the same time, usage of narrative analysis offers new opportunities for empirical studies of self-identity.

Key words: self-presentation, narrative, narrative identity, narrative psychology, narrative analysis.

© Чепурна Г. Л.

І. П. Шевякова

**ПРАГНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДО ДОСКОНАЛОСТІ:
ВІКОВИЙ КОНТЕКСТ**

Обстоюється думка, що прагнення особистості до досконалості (перфекціонізм) від дитинства до дорослості має вікову специфіку вияву. Стверджується, що прагнення до досконалості є утворенням ціннісно-смиислової сфери, яке з переходом від однієї стадії онтогенезу особистості до іншої безпосередньо детермінується і виражається в системах спілкування людини, її провідному виді діяльності та соціальних ролях. Таке розуміння перфекціонізму дає підстави говорити про характерні вікові вияви і типові проблеми перфекціоністів. Завдяки використанню дихотомічного підходу до розуміння перфекціонізму, а саме врахуванню його конструктивної та деструктивної природи, вдалося окреслити чинники ризику в становленні особистості (соціально запропонований перфекціонізм, "конфлікт досягнень", високий рівень загального перфекціонізму), а також протективні (захисні) чинники, що сприяють особистісному зростанню і розвитку (висування реалістичних цілей діяльності, прийняття недосконалостей у собі та інших, вияв сумлінності, мотиву досягнення успіху).

Ключові слова: перфекціонізм, прагнення до досконалості, вік, перфекційна самопрезентація, прокрастинація.

Проблема. Існування у світі, опосередкованому соціальними відносинами, вимагає від людини постійних змін та відповідності певним встановленим зразкам. Особливої значущості це питання набуває в період різких соціальних трансформацій, коли важливо мати саме ті ідеали, що виступають вектором особистісного розвитку, надають сенсу життю, передбачають реалізацію можливостей і здібностей, вихід за межі самого себе. На сьогоднішній день поняття “прагнення до досконалості” пов’язане з такими поняттями, як “самовдосконалення”, “прагнення до ідеалу”, “перфекціонізм”. І зарубіжні, і вітчизняні дослідники розглядають перфекціонізм як стійке особистісне утворення, що проявляється в надмірно високих вимогах, мотивації досягнення, організованості, загостреній увазі до помилок, особливому когнітивному стилі та ін.

Навряд чи потребує підтвердження думка, що прагнення до досконалості може бути притаманне представникам різних вікових категорій. Високі стандарти таких людей (до себе або до оточення) так чи інакше дають про себе знати в спілкуванні у вигляді висловлювань, суджень або вчинків, а також відбиваються на процесі та результаті будь-якої діяльності. При цьому високі стандарти можуть охоплювати різноманітні значущі сторони життя людини: навчання, роботу, зовнішність, стосунки, харчові звички, домашні справи, відпочинок – усе це може стати предметом хвилювань для перфекціоніста. Разом з підвищенням стандартів життя збільшується і кількість перфекціоністів, проблеми яких із віком ускладнюються, пронизуючи різноманітні сфери їхньої життєдіяльності. Це оприявнює потребу пошуку психологічною наукою варіантів вирішення означених проблем.

Феномен прагнення до досконалості в тій чи іншій формі представлений у широкому спектрі досліджень психологів минулого і сучасності, таких як А. Адлер, К. Юнг, К. Горні, Д. Хамачек, М. Голлендер, П. Хьюїтт, Г. Флетт, С. Л. Рубінштейн, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Б. В. Кайгородов, Л. І. Божович, В. С. Чудновський, І. І. Чеснокова, М. І. Судаков та ін. Перші спроби емпірично вивчати явище, назване перфекціонізмом, належать зарубіжним дослідникам у галузі клінічної психології (А. Бек, С. Блат, В. Менсель, Р. Шафран та ін.). Однак згодом науковці звернули увагу на його конструктивні вияви, що стало підставою для створення нових типологічних концепцій (Д. Хамачек, Р. Фрост, Г. Флетт та ін.). Вікові аспекти прагнення до досконалості більшою мірою висвітлено в працях зарубіжних дослідників (Д. Хамачек, Г. Флетт, П. Хьюїтт, С. Блатт, М. Голлендер, В. Паркер, Р. Фрост, Л. Сильверман, Д. Чан, К. Debrovski, J. Stoeber, L. Burns та ін.), хоча сьогодні спостерігається підвищення інтересу до теми і з боку вітчизняних психологів (І. І. Грачова, Н. Г. Гаранян,

А. Б. Холмогорова, С. В. Воликова, О. Ф. Талаш, Т. Л. Валуйська, І. А. Гуляс, Л. А. Данилевич та ін.). Аналіз літератури з цієї проблематики показав, що вчені наразі рухаються в бік операціоналізації поняття “прагнення до досконалості”. Хоч на цей час й існує широке поле наукових розробок, присвячених різним аспектам прагнення до досконалості, слід відмітити недостатність систематизації даних з урахуванням вікових особливостей.

Мета статті: узагальнити наявні вітчизняні і зарубіжні дослідження прагнення до досконалості особистості з урахуванням вікових особливостей цього феномена; виявити динаміку змін та основні характеристики перфекціонізму на різних вікових етапах розвитку особистості.

Проблематика перфекціонізму та прагнення до досконалості характеризується багатоплановістю і деякою складністю для систематизації наукових напрацювань. Значною мірою це зумовлено такими чинниками, як:

- відсутність термінологічної єдності у вивченні прагнення до досконалості, найчастіше через використання дихотомічного підходу – виділення здорового і невротичного перфекціонізму;

- явний брак лонгітюдних досліджень, що заважає розкрити повну картину вікової динаміки досліджуваного явища (основним залишається метод поперечних зрізів);

- дефіцит психодіагностичного інструментарію, адаптованого і валідизованого для україномовного та російськомовного населення;

- поодинокість емпіричних досліджень дитячого віку і повна відсутність досліджень прагнення до досконалості в пізньому віці;

- обмеженість студентським віком як найбільш досліджуваним (імовірно, через найбільшу доступність та обшир баз для проведення досліджень);

- поступове зростання тематичної розгорнутості від дитячого віку до зрілого (збільшення сфер дослідження, зв'язків);

- велика кількість зарубіжних досліджень, а також їхня тематична розмаїтість і фундаментальність.

Наразі вже стало традиційним неодноразово емпірично вивірене на різних вибірках визначення перфекціонізму, запропоноване канадськими вченими. Воно охоплює як внутрішньоіндивідуальні, так і міжособистісні аспекти. Прагнення до досконалості як багатовимірний конструкт являє собою систему завищених стандартів, які представлені в перфекціонізмі, орієнтованому на себе (вимоги, стандарти досконалості до себе); перфекціонізмі, орієнтованому на іншого (вимоги до інших та очікування від них досконалості); соціально приписуваному

перфекціонізму (сприйняття інших як тих, що вимагають досконалості, та намагання їм відповідати) [17, р. 1049]. Можемо говорити, що це явище інтерперсональне, оскільки народжується із взаємодії з референтним оточенням і підтримується надалі за допомогою інтеріоризованих стандартів значущих інших, живлячись особистісним сенсом постійного прагнення відповідати їм.

Вважаємо, що ця риса з переходом від однієї стадії онтогенезу до наступної безпосередньо детермінується і виражається в системах спілкування людини, провідному виді діяльності, соціальних ролях, отож маємо підстави говорити про деякі характерні для неї прояви і типові проблеми. Ця ідея дає змогу простежити і змістовно представити генезу перфекціонізму як характерне відображення ціннісно-сміслової сфери.

Одним із значущих аспектів у темі прагнення до досконалості є питання про його динаміку – чи існує вікова залежність? Однозначної емпіричної відповіді щодо цього на даний момент немає, але важливо брати до уваги, що проявляти себе воно може багатопланово: як риса, стиль діяльності, прагнення, настановлення, когнітивний стиль, спосіб подолання і, безумовно, як ціннісно-сміслові утворення. Під кутом зору потреб вікового аналізу ми будемо розглядати перфекціонізм як утворення ціннісно-смілової сфери.

З віком це явище може зазнавати змін і в змістовому, і у формальному планах. Отож було б помилкою вважати, що можна виділити пікові моменти в його генезі з прив'язкою до певної стадії онтогенетичного розвитку, адже в будь-якому віці є свої мотиваційні і ціннісно-сміслові передумови для посилення прагнення до досконалості. Важливо враховувати вплив сімейної ситуації, особистісних характеристик, індивідуального досвіду, а також соціокультурних умов.

Дослідження перфекціонізму в дитячому віці зосереджуються переважно на пошуку його причин. Це вік, коли розвиток дитини пов'язаний насамперед з дитячо-батьківськими відносинами. Близьке оточення – це ті, хто від самого початку формує цінності, транслює соціальні ролі, оцінює та сам стає прикладом для наслідування. Тому специфіка дитячо-батьківських відносин на ранніх вікових етапах закладає основу перфекційних тенденцій.

Бажання батьків бачити у своїх дітях якийсь ідеалізований образ замість безумовного прийняття може бути наслідком батьківського перфекціонізму, особливо материнського, і виявів їхніх власних цілей досягнення [1; 11; 17], що породжує своєрідну перфекційну спадкоємність. Очікування досконалості, яке можна спостерігати у вигляді палкого бажання батьків зробити зі свого чада “золоту дитину”, “генія”, “відмінника”, котре часто підігрівається критикою, формує у дитини

прагнення до ідеального втілення цього образу. Тому оцінка зусиль дитини значущими дорослими (непослідовне/умовне схвалення або ж повне несхвалення) стає вирішальною для її самоприйняття.

Зазначимо, що характерну структуру дитячого перфекціонізму згідно з моделлю канадських психологів П. Хьюїтта та Г. Флетта визначають саме високі стандарти щодо себе і соціально закріплені вимоги, причому вимоги з боку інших пов'язані з дитячою ворожістю, гнівом та емоційним стресом [17]. Батьківські компоненти (тиск, критика, високі стандарти, умовне схвалення, батьківський перфекціонізм і т. ін.), як етіологічні передумови для розвитку перфекціонізму, викликають у дитини сумніви у власних діях, занепокоєння з приводу можливої помилки, страх невідповідності, прагнення до організованості та планування, що часто знаходить відображення в структурі перфекціонізму різних моделей, наприклад Р. Фроста, А. Б. Холмогорової, J. Stober, R. W. Hill із співавторами та ін.

У дослідженнях підліткового перфекціонізму порушується проблематика тілесного перфекціонізму, а також емоційних розладів і різних девіантних виявів. Підлітковий вік – період активного формування самосвідомості, пристосування до нового фізичного Я, підпорядкування колективним нормам, виходу за близьке оточення і самостійного формування соціальних зв'язків. Актуалізована підліткова потреба бути прийнятим групою однолітків висуває на перший план цінності, пов'язані з оцінкою, які забезпечують це прийняття. Залежність самооцінки і самоповаги підлітків-перфекціоністів від зовнішньої оцінки демонструють, зокрема, дослідження J. Castro [16], П. Хьюїтта [15]. У період активного становлення “образу Я” підлітки схильні некритично сприймати образ ідеальної зовнішності як атрибут успішності та дорослості, що транслюється в сучасному медійному просторі. Проявом цієї тенденції стає поява перфекційної самопрезентації (створення і трансляція образу бездоганності іншим), яка в порівнянні з такою у дорослих більше пов'язана із соціально приписуваним перфекціонізмом, ніж з особистісними стандартами досконалості [15]. Це говорить про те, що виникає бажання якщо не бути досконалим, то хоча б здаватися таким. Пильна увага до свого фізичного Я виникає також у зв'язку з інтересом до протилежної статі. Незадоволеність власним тілом на тлі перфекційних думок нерідко призводить до розладів харчової поведінки [там само, р. 323]. Прямі або опосередковані зв'язки з такими деструктивними явищами в підлітковому віці, як знижений настрій і депресія, тривожність, суїцидальні думки, виявляє також соціально приписуваний перфекціонізм [18].

Активний розвиток сфери спілкування підлітків знаходить відображення у появі ще одного структурного компонента – перфекціонізм-

му, орієнтованого на інших (часто можна спостерігати, наприклад, в ідеалізованому образі друга). В академічно обдарованих підлітків перфекціонізм пов'язаний насамперед із сумлінністю. Такі діти не сприймають свої стандарти як нав'язані з боку батьків, і ступінь невідповідності не впливає на зниження їхньої мотивації досягнення [4, с. 19]. Загострювати дисфункціональні вияви перфекціонізму в такому випадку можуть батьківські очікування та умовне прийняття.

Таким чином, у підлітковому віці на тлі появи почуття дорослості, потреби в інтимно-особистісному спілкуванні, реакції групування істотно зростає значущість соціальної сфери і виявів себе в ній. Щоб отримати потрібну оцінку і бути прийнятим, підліток вдається до різноманітних засобів, найчастіше – до наслідування нав'язуваних ідеалів. Юність і молодість – це ті етапи життєвого шляху, на яких відбувається стабілізація особистості, її самовизначення, набуття і реалізація нею сенсів життя та планів, оволодіння різними соціальними ролями. Це періоди вибору та реалізації професійного шляху, де особливо значущими стають досягнення, професійна компетентність, майстерність, сім'я і розвиток дружніх зв'язків, утвердження себе як активного члена суспільства.

Найчастіше дослідження юнацького прагнення до досконалості охоплюють студентські вибірки, де особливо значущими є навчальні та професійні досягнення (Д. А. Андрусенко, І. Боязітов, Т. Л. Валуйська, С. В. Волікова, І. І. Грачова, Н. Г. Гаранян, Я. О. Жебрун, Д. К. Корольов, М. С. Косороткіна, І. Г. Малкіна-Пих та ін.). Поряд із бажанням досягти успіху й активними діями щодо його досягнення досить часто можна спостерігати і процес відкладання важливих справ, переривання, а подекуди і повну відмову від діяльності. Це явище, що супроводжується страхом невдачі, почуттям провини і переживанням особистої неуспішності, більш відоме як *прокрастинація*. Така поведінка часто спостерігається в перфекціоністів, над якими тяжіють надмірні стандарти і нереалістично завищені цілі, що було емпірично доведено [10; 13].

Н. Г. Гаранян і Г. О. Низовцева, досліджуючи структуру мотиву досягнення, виявили, що у студентів з високим рівнем перфекціонізму спостерігається виразний конфлікт досягнень. Для них характерні високі абсолютні значення надії на успіх і страху перед неуспіхом, викривлена тактика цілепокладання (чергування простих і надмірно складних цілей), позитивний зв'язок із тривогою, депресією, прокрастинацією [2, с. 8].

Багато вітчизняних досліджень [3; 4; 7], що ґрунтуються на дихотомічному підході до перфекціонізму, підтверджують мотиваційну функцію позитивного перфекціонізму. Він сприяє не тільки досягнен-

ням, а й виробленню ефективних стратегій подолання [19], задоволеності із життя, цілям навчання, лідерству [12], тоді як негативний корелює з узагальненим бажанням контролю і низькою міжособистісною ефективністю [10].

У трудовій діяльності перфекціонізм може бути пов'язаний не тільки з професіоналізмом. Зв'язок із надмірною відданістю роботі демонструють саме адресовані собі високі стандарти та пов'язані з ними типи мотивації, які характеризуються особистою значущістю, а також зумовлюються внутрішніми нагородами і покараннями [21].

Характерними для юнацького віку і молодості етапами є пошук партнера та створення сім'ї. У цей період спостерігається поява багатовимірного сексуального перфекціонізму, що може набувати чотирьох форм: самоорієнтований, орієнтований на партнера, партнер-запропонований і соціально закріплений. З перерахованих найбільш непристосованою формою є соціально закріплений; до того ж він виявляє позитивні зв'язки із сексуальною тривогою та депресією [20].

Що ж стосується шлюбних відносин, то зв'язок перфекціонізму і задоволеності із шлюбу зворотний. Благополучні шлюби характеризуються зниженням загального рівня перфекціонізму зі збільшенням кількості прожитих років [6].

Як бачимо, прагнення до досконалості в юнацькому віці та молодості може виконувати як мотивувальну функцію, що сприяє успішній діяльності (у разі позитивного перфекціонізму), підвищенню професіоналізму, так і ставати потужним демотиватором. Предиктором негативних наслідків у сфері сексуальних відносин слід вважати, на нашу думку, соціально приписуваний перфекціонізм, а в сімейному житті в цілому – загальний високий рівень перфекціонізму.

Дефіцитарною цариною досліджень на сьогоднішній день є тема перфекціонізму в зрілому та літньому віці. Дослідження з цього напрямку нам, на жаль, не траплялися, що, можливо, пов'язано з відсутністю запитів практики або зі зниженням динаміки перфекціонізму з віком та зумовленістю його конструктивних виявів особистісною зрілістю [5; 8; 9].

Висновки. Проведений нами огляд тенденцій у сучасних дослідженнях, присвячених прагненню до досконалості, дає підстави говорити про те, що вони сконцентровані здебільшого на першій третині життєвого шляху людини, до моменту стабілізації всіх її життєвих сфер. Дитячий і більш дорослий вік, як виявилось, відрізняються структурою перфекціонізму, його специфічними компонентами. По мірі входження в соціум набувають значущості не тільки адресовані до себе і соціально визначені стандарти, а й вимоги досконалості від інших. У дитячому віці відбувається формування перфекційної основи,

яка визріває і проникає в різні сфери життя з дорослішанням особистості, про що свідчить поява таких явищ, як тілесний перфекціонізм, перфекційна самопрезентація, сексуальний перфекціонізм, перфекційний стиль діяльності тощо.

На формування вираженого прагнення до досконалості найбільшою мірою впливають особливості дитячо-батьківських відносин, які визначають цінність перфекційних зусиль особистості. У підлітковому віці бажання бути ідеальним підкріплюється соціальними стереотипами і підпорядковується оцінці референтного кола спілкування. До досягнення людиною юнацького віку і молодості прагнення до досконалості є вже досить сформованим ціннісно-смысловим утворенням. У будь-якому віці є свої мотиваційні та ціннісно-смыслові передумови для посилення прагнення бути досконалим. Зрозуміло, що це явище необхідно аналізувати з позицій сімейного впливу, особистісних характеристик, індивідуального досвіду, а також соціокультурних умов.

Слід враховувати конструктивну і деструктивну сторони перфекціонізму. Це дає змогу визначити чинники ризику в розвитку особистості, що провокують появу таких несприятливих наслідків, як харчові розлади, девіації, явище прокрастинації і т. ін. (соціально запропонований перфекціонізм, “конфлікт досягнень”, високий рівень загального перфекціонізму), а також обрати протективні (захисні) чинники, що сприяють особистісному зростанню і розвитку людини (реалістичні цілі, прийняття недосконалостей, сумлінність, мотив досягнення успіху). За умови особистісної зрілості перфекціонізм як прагнення до досконалості можна вважати позитивним вектором постійного самовдосконалення.

У подальшому планується проведення емпіричного дослідження прагнення до досконалості в різних вікових групах.

Література

1. *Воликова С. В.* Современные исследования детского перфекционизма / С. В. Воликова // Социальная и клиническая психиатрия. – 2012. – № 2. – С. 94–100.
2. *Гараян Н. Г.* Структура мотива достижения у студентов с разным уровнем перфекционизма [Электронный ресурс] Н. Г. Гараян, А. А. Низовцева // Психологическая наука и образование: электронный журнал. – 2012. – № 1. – Режим доступа: <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2645.phtml>.
3. *Гуляс І. А.* Перфекціоністські настанови як чинник професійної готовності майбутніх практичних психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І. А. Гуляс ; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.
4. *Данилевич Л. А.* Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обда-

- рованості студентів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Данилевич Лариса Арсеніївна. – К., 2010. – 222 с.
5. Золотарева А. А. Диагностика индивидуальных различий перфекционизма личности : автореф. дис.... канд. психол. наук : 19.00.01 / А. А. Золотарева ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2012. – 25 с.
 6. *Костюченко Е. В.* Связь перфекционизма и удовлетворенности браком супругов / Е. В. Костюченко, М. М. Худик // *Фундаментальные и прикладные проблемы стресса : мат-лы III Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 16-17 апреля 2013 г.* – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2013. – С. 156–158.
 7. *Ларских М. В.* Влияние типа перфекционизма на учебную деятельность студента медицинской академии / М. В. Ларских, С. В. Ларских, Е. А. Семенова // *Актуальные вопросы современной психологии и педагогики : сб. докладов VIII Междунар. науч. конф. (Липецк, 24 декабря 2011 г.)*. – Липецк : Гравис, 2012. – С. 225–232.
 8. *Распопова А. С.* Возрастные особенности проявления перфекционизма в спорте : дис. ... канд. психол. наук : 13.00.04 / Распопова Анна Сергеевна. – Краснодар, 2012. – 299 с.
 9. *Талаш Е. Ф.* Динамика перфекционизма и особенности самоотношения в студенческой популяции / Е. Ф. Талаш // *Ананьевские чтения – 2012. Психология образования в современном мире : мат-лы науч. конф., 16–18 октября 2012 г.* – СПб. : С.-Петерб. ун-т, 2012. – С. 238–240.
 10. *Burns L. R.* Academic Procrastination, Perfectionism, and Control: Associations with Vigilant and Avoidant Coping / L. R. Burns, K. Dittmann, N.-L. Nguyen, J. K. Mitchelson // *Journal of Social Behavior and Personality; Grand Valley State University.* – 2000. – Vol. 15. – № 5. – P. 35–46.
 11. *Blatt S. J.* The Destructiveness of Perfectionism: Implications for the Treatment of Depression / S. J. Blatt // *American Psychologist.* – 1995. – № 12. – Vol. 49. – P. 1003–1020.
 12. *Chan W. D.* Perfectionism and the Striving for Excellence [Електронний ресурс] / W. D. Chan // *Educational Research Journal 《教育研究學報》.* – 2008. – Vol. 23. – № 1. – Режим доступу : http://hkier.fed.cuhk.edu.hk/journal/wp-content/uploads/2010/06/erj_v23n1_1-19.pdf
 13. Components of perfectionism and procrastination in college students [Електронний ресурс] / G. L. Flett, K. R. Blankstein, P. L. Hewitt, S. Koledin // *Social Behaviour and Personality.* – 1992. – № 20 (2). – P. 85–94. – Режим доступу : http://www.yorku.ca/khoffman/Psyc3010/Flett'92_PerfProcr.pdf
 14. *Frost R.* The dimensions of perfectionism / R. Frost, P. Marten, C. Lahart // *Cognitive Therapy and Research.* – 1990. – Vol. 14. – P. 449–468.
 15. *Hewitt P.* Perfectionism Traits and Perfectionistic Self-Presentation in Eating Disorder Attitudes, Characteristics, and Symptoms [Електронний ресурс] / P. Hewitt, G. Flett, E. Ediger // *International Journal of Eating Disorders.* – 1995. – Vol. 18. – № 4. – P. 317–326. – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.458.8328&rep=rep1&type=pdf>

16. Perfectionism Dimensions in Children and Adolescents with Anorexia Nervosa / J. Castro, A. Gila, P. Gual, F. Lahortiga, B. Saura, J. Toro // *Journal of Adolscnt Health*. – 2004. – № 35. – P. 392–398.
17. Perfectionism in children: Associations with depression, anxiety, and anger / P.L.Hewitt, C. F. Caelian, G. L. Flett, S.B. Sherry, L.F. Collins [et al.] // *Personality and Individual Difference*. – 2002. – №32 (6). – P. 1049–1061.
18. Perfectionistic Automatic Thoughts and Psychological Distress in Adolescents: An Analysis of the Perfectionism Cognitions Inventory / G.L. Flett, P.L. Hewitt, A. Demerjian et al. // *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavoir Therapy*. – 2012. – Vol. 30. – P. 91–104
19. Ram A. The relationship of positive and negative perfectionism to academic achievement, achievement motivation, and well-being in tertiary students (Master's dissertation) [Електроний ресурс] / A. Ram ; University of Canterbury. – 2005. – 212 p. – Режим доступу: http://ir.canterbury.ac.nz/bitstream/handle/10092/1300/thesis_fulltext.pdf;jsessionid=4A4F993FB875FB5603F04D162404F1BA?sequence=1
20. Stoeber J. Multidimensional sexual perfectionism / J. Stoeber, L. N. Harvey, E. Lyons // *Archives of Sexual Behavior*. – 2013. – № 42 (8). – P. 1593–1604.
21. Stoeber J. Perfectionism and workaholism in employees: The role of work motivation / J. Stoeber, Ch. R. Davis, J. Townley // *Journal Personality and Individual Differences*. – 2013. – Vol. 55. – № 7. – P. 733–738.

References

1. Volikova, S. V. (2012). Sovremennyye issledovaniya detskogo perfektsionizma [Recent studies of children's perfectionism]. *Sotsialnaya i klinicheskaya psikhiatriya* [Social and clinical psychiatry], 2, 94–100 (rus).
2. Garanyan, N. G., Nizovtseva, A. A. (2012). Struktura motiva dostizheniya u studentov s raznym urovnem perfektsionizma [Structure of achievement motive of students with different levels of perfectionism]. *Psikhologicheskaya nauka i obrazovaniye* [Psychological Science and Education], 1, <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2645.phtml> (rus).
3. Gulyas, I. A. (2007). Perfektsionistski nastanovy yak chynnyk profesiinoi hotovnosti maibutnikh praktychnykh psykholohiv [Perfectionist guidelines as a factor of professional readiness of the future psychologist]. Abstract of Ph. D. dissertation, Ukraine, Ivano-Frankhivsk (ukr).
4. Danylevych, L. A. (2010). Perfektsionizm yak osobystisnyi chynnik akademichnoi obdarovanosti studentiv [Perfectionism as a personal factor endowments academic students]. D. Sc thesis, Ukraine. Kyiv (ukr).
5. Zolotareva, A. A. (2012). Diagnostika individualnykh razlichiy perfektsionizma lichnosti [Diagnosis of individual differences in personality perfectionist]. Abstract of Ph. D. dissertation, Lomonosov Moscow State University, Russia (rus).
6. Kostyuchenko, Ye. V., Khudik, M. M. (2013). Svyaz perfektsionizma i udovletvorennosti brakom suprugov [Contact perfectionism and satisfaction of spouses marriage]. *Fundamentalnyye i prikladnyye problemy stressa: materialy III Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii* [Fundamental and applied problems of stress] (pp. 156–158). Vitebsk, <http://lib.vsu.by/xmlui/handle/123456789/3788> (rus).

7. Larskikh, M.V., Larskikh, S.V., & Semenova, Ye. A. (2012). Vliyaniye tipa perfektsionizma na uchebnuyu deyatelnost studenta meditsinskoy akademii [Influence of the type of perfectionism in the educational activity of students of medical academy]. *Aktualnyye voprosy sovremennoy psikhologii i pedagogiki* [Actual problems of modern psychology and pedagogy]. (pp. 225–232) Lipetsk: Gravis Publ. (rus).
8. Raspopova, A. S. (2012). Vozrastnyye osobennosti proyavleniya perfektsionizma v sporte [Age features of manifestation of perfectionism in sport]. Ph. D. Thesis, Russia Krasnodar, (rus).
9. Talash, Ye. F. (2012). Dinamika perfektsionizma i osobennosti samootnosheniya v studencheskoy populyatsii [The dynamics of perfectionism and features of the self in the student population]. Ananyevskiyeh chteniya – 2012. Psikhologiya obrazovaniya v sovremennom mire: materialy nauchnoy konferentsii [Psychology of education in the modern world] (pp. 238–240). St. Petersburg (rus).
10. Burns, L. R., Dittmann, K., Nguyen, N.-L., & Mitchelson, J. K. (2000). Academic Procrastination, Perfectionism, and Control: Associations with Vigilant and Avoidant Coping. *Journal Social Behavior and Personality*, 15, 35–46.
11. Blatt, S. J. (1995). The Destructiveness of Perfectionism: Implications for the Treatment of Depression, *American Psychologist*, 12, 1003–1020.
12. Chan, W. D. (2008). Perfectionism and the Striving for Excellence. *Educational Research Journal*, 23 (1), http://hkier.fed.cuhk.edu.hk/journal/wp-content/uploads/2010/06/erj_v23n1_1-19.pdf
13. Flett, G., Hewitt, P.L., Demerjian, A. et al. (2012). Perfectionistic Automatic Thoughts and Psychological Distress in Adolescents: An Analysis of the Perfectionism Cognitions Inventory. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 30, 91–104.
14. Frost, R., Marten, P., Lahart, C. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy Research*, 14, 449–468.
15. Hewitt, P., Flett, G., Ediger, E. (1995). Perfectionism Traits and Perfectionistic Self-Presentation in Eating Disorder Attitudes, Characteristics, and Symptoms, *International Journal of Eating Disorders*, 18 (4), 317–326, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.458.8328&rep=rep1&type=pdf>
16. Castro, J., Gila, A., Gual, P., Lahortiga, F., Saura, B., & Toro, J. (2004). Perfectionism Dimensions in Children and Adolescents with Anorexia Nervosa. *Journal of Adolscnt Health*, 35, 392–398.
17. Hewitt, P. L., Caelian, C. F., Flett, G. L., Sherry, S. B., Collins, L. F. et al. (2002). Perfectionism in children: Associations with depression, anxiety, and anger. *Personality and Individual Difference*, 32 (6), 1049–1061.
18. Flett, G. L., Blankstein, K. R., Hewitt, P. L., Koledin, S. (1992). Components of perfectionism and procrastination in college students. *Journal Social Behavior and Personality*, 20 (2), 85–94, http://www.yorku.ca/khoffman/Psyc3010/Flett'92_PerfProcr.pdf
19. Ram, A. (2005). The relationship of positive and negative perfectionism to academic achievement, achievement motivation, and well-being in tertiary students. Master's dissertation. University of Canterbury,

http://ir.canterbury.ac.nz/bitstream/handle/10092/1300/thesis_fulltext.pdf;jsessionid=4A4F993FB875FB5603F04D162404F1BA?sequence=1

20. Stoeber, J., Harvey, L. N., Lyons, E. (2013). Multidimensional sexual perfectionism. *Archives of Sexual Behavior*, 42 (8), 1593–1604.
21. Stoeber, J., Davis, Ch. R., Townley, J. (2013). Perfectionism and workaholism in employees: The role of work motivation. *Journal Personality and Individual Differences*, 55 (7), 733–738.

Sheviakova I.P. Personal striving for excellence: the age context

It is proved the idea that striving for excellence (perfectionism) from childhood to adulthood has its age specificity. It is claimed that striving for excellence is a formation of value-semantic sphere which is directly determined and expressed in the systems of personal communication, its leading type of activity, and social roles while moving from one stage of individual ontogeny to another. This understanding of perfectionism gives rise to the talk about typical age manifestations and typical problems of perfectionists. By using dichotomous approach to understanding perfectionism, namely taking into account its constructive and destructive nature, it became possible to define risk factors of personality formation (socially suggested perfectionism, “the conflict of achievements”, high level of general perfectionism), and also protective factors contributing to personal growth and development (nomination of realistic goals of one’s activity, taking one’s own and other people’s imperfections, expression of integrity and motive for success achievement).

Key words: perfectionism, striving for excellence, age, perfectionistic self-presentation, procrastination.

© Шевякова І. П.